

၉၈၈၅၅၅

ნიკოს კაზანძაკისი

აღმოსავლეთის
ზოგადი
ცხოვრება

დიდგენის
ბიბლიოთეკა

ნიკოს კაზანტაკისი
ალექსის ზორბასის ცხოვრება

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ
ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ ΑΛΕΞΗ ΖΟΡΜΠΙΑ

ბერძნულიდან თარგმნა მაია კაკაშვილმა

© Niki Stavrou

© გამომცემლობა „დიოგენე“, 2018, 2023, 2024
ყველა უფლება დაცულია.

ISBN 978-9941-11-851-7

www.diogene.ge

შესავალი

არაერთხელ მოვიწადინე, დამენერა ცხოვრება ალექსის ზორბასისა, ერთი მშრომელი ბერიკაცისა, რომელმაც ძლიერ შემაყვარა თავი.

ცხოვრებაში ყველაზე მეტად მოგზაურობები და ოცნებები დამეხმარა. ადამიანთაგან, ცოცხალთა თუ გარდაცვლილთაგან, ძალიან ცოტა შემეწია ბედთან ჭიდილში. თუმცა, რომ მომენდომებინა და მათ შორის ისინი გამომერჩია, რომლებმაც ჩემს სულზე ღრმა კვალი დატოვეს, ოთხიოდეს თუ დავასახელებდი: ჰომეროსს, ბერგსონს, ნიცშესა და ზორბასს.

პირველი ჩემთვის მზის ნათელი დისკოს დარი აღმოჩნდა, რომელიც ყოველივეს თავისი ბრწყინვალეობით ასხივოსნებს; ბერგსონმა ყმანვილკაცობის თანამდევი მტანჯველი, დაუძლეველი ფილოსოფიური შფოთვა შემიმცირა; ნიცშემ სხვაგვარად ამიფორიაქა გული და უბედურების, მწუხარების, მერყეობის სიამაყედ გარდაქმნაში დამეხმარა; ზორბასმა კი სიცოცხლის სიყვარული და სიკვდილის შიში მასწავლა.

დღეს რომ ამერჩია სულიერი წინამძღოლი, „გურუ“, როგორც მას ინდოელები ეძახიან, ანდა „მოძღვარი“, როგორც მას წმინდა მთის ბერები უწოდებენ, ნამდვილად ზორბასს ავირჩევდი.

მას ჰქონდა ყველაფერი, რაც განსწავლულს გადასარჩენად სჭირდება: უნარი, ყოველ დილას მიამიტურად, ახლებურად შეეხედა ჩვეული გარემომცველი სამყაროსთვის: ჰაერისთვის, ზღვის-

თვის, ცეცხლისთვის, ქალისთვის, პურისთვის; სანდო ხელი, ჭაბუკური გული, საკუთარი თავის დაცინვის გამბედაობა, თითქოს რაღაც სულზე მაღლა მდგომი ძალა მართავდა, დაბოლოს – თავანწყვეტილი სიცილი, რომელიც ადამიანის გულგვამზე გაცილებით ღრმა წყაროდან ამოსდიოდა და უკიდურესი დაძაბულობისას ზორბასის მკერდიდან მის გამოსახსნელად ამოხეთქდა ხოლმე; ამოხეთქილს შეეძლო დაენგრია და ანგრევდა კიდეც ყოველგვარ წინაღობას: მორალს, რელიგიას, სამშობლოს, რომლებსაც ბეჩავი, ლაჩარი ადამიანი გარს შემოირტყამს, რათა ცხოვრება უშფოთველად გალიოს.

როცა ვიხსენებ, ამდენი წლის განმავლობაში დამშეული სულის დასანაყრებლად წიგნები და მასწავლებლები რით მასაზრდოებდნენ და სულ რამდენიმე თვეში ზორბასმა რა ლომის ტვინით გამოძკვება, გულისწყრომასა და კაეშანს ძლივს ვერევი. ისე მოხდა, რომ ჩემმა ცხოვრებამ ამაოდ ჩაიარა; ძალიან გვიან გადავეყარე ამ „მოდღვარს“ და ის, რის გადარჩენაც ჩემში ჯერ კიდევ შეიძლებოდა, მეტისმეტად უმნიშვნელო აღმოჩნდა. უმნიშვნელოვანესი ცვლილება, სრული გარდატეხა – „აალება“ და „განახლება“ – არ მოხდა. უკვე ძალიან გვიან იყო. ამგვარად, იმის ნაცვლად, რომ ზორბასი ჩემთვის ცხოვრების უმთავრეს მაგალითად ქცეულიყო, სავალალოდ, იქამდე დაეშვა, რომ ლიტერატურულ გმირად იქცა და თაბახის რამდენიმე ფურცლის დასვრის საშუალება მომცა.

ცხოვრების ხელოვნებად ქცევის ამ სამწუხარო თვისებას ბევრი მეზრძოლი სული დაღუპვისკენ მიჰყავს. ამგვარად ძლიერი ვნება გამოსასვლელს აგნებს, მკერდიდან გამოდის და სული შვებას პოულობს, აღარ იგუდება, სხეული აღარ გრძნობს ბრძოლის, ცხოვრებასა და მოქმედებაში ჩარევის აუცილებლობას. უხარია და ამაცობს, რომ ეს ძლიერი ვნება ჰაერში იფანტება და ქრება.

არა მარტო უხარია, არამედ ამაცობს კიდეც; ჰგონია, რომ დიად საქმეს აღასრულებს, ეფემერულ წამს – ერთადერთს უსაზღვრო დროში, რომელსაც სხეული და სისხლი გააჩნია – თითქოს მარადისობად გარდასახავს. ასე იქცა ხორციითა და ძვლებით სავსე

ზორბასი ჩემს ხელში მელნად და ქალაღდად. ეს ჩემდა უნებურად მოხდა. მე სრულიად საპირისპირო რამ მწაღდა. ჩემში ზორბასის მითმა კარგა ხანია დაიწყო ჩამოყალიბება. შინაგანი იდემალი გადამუშავებისას თავიდან მუსიკით მოგვრილი მღელვარება, ალგზნებული ტკობა და უკმაყოფილება დამეუფლა, თითქოს ჩემს სისხლში უცხო სხეული შემოიჭრა და ორგანიზმი მისი დამორჩილების, მონელებისა და განადგურებისთვის იბრძოდა. მალევე სიტყვებმა ამ ბირთვის გარშემო დაიწყო თავმოყრა, გარსში მოაქცია და ჩანასახივით გამოკვება. დაბინდულმა მოგონებებმა სიცხადე შეიძინა, ფსკერზე დაშვებული სიხარული და მწუხარება ზედაპირზე ამოვიდა, ცხოვრება მსუბუქ ნიავად გარდაიქმნა, ზორბასი კი ზღაპრად გადაიქცა.

ჯერ არ ვიცოდი, ზორბასის ამ ზღაპრისთვის რა ფორმა მიმეცა: რომანის, სიმღერის, ჰალიმას ჩახლართული ფანტასტიკური მოთხრობის თუ მშრალად გადმომეცა კრეტის სანაპიროზე გამართული დიალოგები.

კრეტაზე ვცხოვრობდით და ვითომდა მურა ნახშირს მოვიპოვებდით. ორივემ კარგად ვიცოდით, რომ ეს ხალხისთვის თვალში ნაცრის შესაყრელად მარჯვე საშუალება იყო; თავად კი ერთი სული გვექონდა, მზე ჩასულიყო, რომ მუშებს სამუშაო დაესრულებინათ, ორივენი ქვიშაზე გავშხლართულიყავით, გემრიელი სოფლური საჭმელი გვეჭამა, მუავე კრეტული ღვინო დაგველია და გვებაასა.

მე უმეტესად ვღუმიდი; „ინტელიგენტმა“ დრაკონს რა უნდა უთხრას? ვუსმენდი ოლიმპოსზე მღებარე თავისი სოფლის, თოვლის, მგლების, აჯანყებულების, აია-სოფიის, მურა ნახშირის, მაგნეზიტის, ქალების, ღმერთის, სამშობლოსა და სიკვდილის ამბებს. როცა სული ეხუთებოდა და სიტყვები აღარ ჰყოფინდა, ერთბაშად წამოიჭრებოდა ხოლმე და სანაპიროს მსხვილ კენჭებზე ცეკვას იწყებდა.

ანონილი, გაძვალტყავებული, უკან თავგადაგდებული, ჩიტივით წვრილთვალეა მოხუცი ცეკვავეა, ყვიროდა, დიდრონ ტერფებს ნაპირს ურტყამდა და ზღვის წყალს სახეზე მასხურებდა.

მისი ხმისთვის ყური რომ მეგდო – ხმისთვის კი არა, შეძახილისთვის – ჩემი ცხოვრება ღირებულებას შეიძენდა; სისხლსავსე ცხოვრებით ვიცხოვრებდი, ახლა კი ჰაშიმით გაბრუნებული ვიქრებში ჩაძირული ვმოქმედებ.

მაგრამ ვერ გავბედე. ვუყურებდი ზორბასს, რომელიც ცეკვავდა, ჭიხვინებდა და მიხმობდა, კეთილგონიერებისა და წეს-ჩვეულების მყუდრო ბაკნიდან გამოვსულიყავი და მასთან ერთად მემოგზაურა; მე კი უძრავად ვიდექი და ვცახცახებდი.

ბევრჯერ შევრცხვინილვარ ცხოვრებაში, საკუთარი სული სიგიჟის ჩადენის გაუბედაობაში არაერთხელ დამიჭერია, არადა ცხოვრების არსი სწორედ ეს არის; თუმცა ჩემი სულის გამო არასოდეს ისე არ შემრცხვინია, როგორც ეს ზორბასის წინაშე მოხდა.

ერთ დილას, განთიადისას, დავშორდი. მე, სწავლის ფაუსტური ავადმყოფობით უნუგემოდ შეპყრობილმა, კვლავ უცხოეთს მივაშურე; ის ჩრდილოეთისკენ გაემგზავრა, სერბეთში, სკოპიასთან ახლოს ერთ მთაზე ავიდა, სადაც, როგორც მითხრეს, მაგნეზიტით მდიდარ ფენას მიაგნო, რამდენიმე სულელი აიყოლია, სამუშაო იარაღები შეიძინა, მუშები დაიქირავა და კვლავ გვირაბების გათხრა დაიწყო. კლდეები ჩამოანგრია, გზები გაჭრა, წყალი გამოიყვანა, სახლი ააშენა, ჭარმაგი ბერიკაცი ერთ ლამაზ ქვრივზე, ლუბაზე, დაქორწინდა და შვილიც გაუჩნდა.

ერთ დღეს ბერლინში დეპეშა მივიღე: „მშვენიერ მწვანე ქვას მივაგენი. დაუყოვნებლივ ჩამოდი. ზორბასი“.

გერმანიაში დიდი შიმშილობა იდგა. მარკა იმდენად გაუფასურებულიყო, სულ მცირე რამის საყიდლად ტომრით მილიონები უნდა გეთრია; რესტორანში ჭამის შემდეგ ქალაქის ფულით გამოტენილ საფულეს ხსნიდი და გადასახდელად მაგიდაზე ცლიდი. დადგა დროც, როცა ერთ საფოსტო მარკაში ათი მილიარდი მარკა უნდა გადაგებოდა.

შიმშილი, სიცივე, გაქუცული პიჯაკები, ძირგავარდნილი ფეხსაცმელი, ოდესღაც წითელი, ახლა გაყვითლებული გერმანული ლოყები ყოველდღიურობად იქცა. შემოდგომაზე ადამიანები გზებ-

ზე ფოთლებივით ცვიოდნენ. ჩვილებს მოსატყუებლად რეზინის ნაჭერს აძლევდნენ, რომ ელექტათ და არ ეტირათ. პოლიცია ხიდებზე პატრულორებდა, რომ ღამით დედები ჩვილებთან ერთად თავის დასახრჩობად მდინარეში არ გადამხტარიყვნენ.

ზამთარი იდგა. თოვდა. მეზობელ ოთახში ჩინური ენის მცოდნე გერმანელი ლექტორი გასათბობად გრძელ ფუნჯს იღებდა და რომელიღაც ძველი ჩინური პოემის ან კონფუციუსის რომელიმე განთქვამის გადანერას შორეული აღმოსავლეთისთვის დამახასიათებელი სიჯიუტით ცდილობდა. ფუნჯის წვერს, ოდნავ წამოწეულ იდაყვსა და ბრძენის გულს სამკუთხედი უნდა შეექმნა.

რამდენიმე წუთის შემდეგ კმაყოფილი მეუბნებოდა: „იღლიებიდან ოფლი გამომდის და ვთბები“.

ზორბასის დეპეშა სწორედ ასეთ სუსხიან დღეს მივიღე. ჯერ გავბრაზდი. მილიონობით ადამიანს მუხლები ეკვეთება და კვდება, რადგან ერთი ნაჭერი პურიც კი არ აქვთ, სული კბილით უჭირავთ, მე კი დეპეშას ვიღებ, რომ ღამაში მწვანე ქვის სანახავად ათასობით მილი გავიარო! წყეულიმც იყოს უგულო სილამაზე, რომელსაც ადამიანის ტკივილი არ ადარდებს.

მაგრამ უცებ შიშმა შემიპყრო. ბრაზი უკვე მიყუჩებულიყო და შემფოთებული ვგრძნობდი, რომ ზორბასის ეს არაადამიანური ყვირილი ჩემში არსებულ არაადამიანურ ყვირილს ეხმიანებოდა. შინაგანმა მტაცებელმა ფრინველმა გასაფრენად ფრთები გაშალა.

მაგრამ არ ნავედი. კვლავაც ვერ გავბედე. არ ავედი მატარებელში, არ მივყევი ჩემს შინაგან უცნაურ ღვთიურ ძახილს, გაბედული და უგუნური საქციელი არ ჩავიდინე. გონიერების თავდაჭერილ ცივ ხმას მივყევი. მოკლედ, კალამი ავიღე, ზორბასს მივწერე და ყველაფერი ავუხსენი...

მან კი მიპასუხა:

„არ გეწყინოს, ბატონო და ეს განსწავლულობის ბრალია. შეგეძლო, საცოდავო, სიცოცხლეში ერთხელ ღამაში მწვანე ქვა გენახა და არ ნახე. ღმერთს გეფიცები, ვიჯექი ერთხელ, როცა სამუშაო არ მქონდა და საკუთარ თავს ვეკითხებოდი: „არსებობს

ჯოჯოხეთი თუ არა?“ მაგრამ გუშინ, შენი წერილი რომ მივიღე, ვთქვი: „ზოგიერთი სწავლულისთვის ნამდვილად უნდა არსებობდეს ჯოჯოხეთი!“

ნამოშლილი მოგონებები ერთმანეთში აირია. მათი მოწესრიგების დრო დადგა. თავიდან უნდა დავიწყო ზორბასის ცხოვრების აღწერა. მასთან დაკავშირებულ ყველაზე უმნიშვნელო ამბებსაც კი თვალნათლივ ვხედავ. ჩემს გონებაში ისინი ისე გაიელვებენ ხოლმე, როგორც ფერადი თევზები ზაფხულის გამჭვივრვალე ზღვაში. მისეული არაფერი მომკვდარა ჩემში. ყველაფერმა, რასაც ზორბასი შეეხო, თითქოს უკვდავება შეიძინაო. თუმცა ამ დღეებში მოულოდნელი შფოთვა შემომეპარა: ორი წელია, მისგან წერილი არ მიმიღია, უკვე სამოცდაათს გადასცილდებოდა, შეიძლება განსაცდელშიც იყოს. ნამდვილად განსაცდელშია, სხვაგვარად რით ავხსნა მისი ნათქვამისა და ნამოქმედარის გახსენების, აღდგენისა და ყოველივეს ქალაღზე აღბეჭდვის უცნაური სურვილი. თითქოს მინდოდა, ამით მისთვის სიკვდილი ამერიდებინა. მეშინია, რომ, რასაც ვწერ, წიგნი კი არა, მოსახსენებელია.

ახლა ვხედავ, რომ ამ წიგნს მოსახსენებლის ყველა ნიშანი აქვს. ლანგარია დარიჩინით შეზავებული და სქლად შაქარმოფრქვეული კოლიოთი, რომელზეც ნუშის გულებით წერია: ალემსის ზორბასი. ვუყურებ ამ სახელს და თვალწინ კრეტის ლილისფერი ზღვა მიტორტმანებს, გონება მებინდება. სიტყვები, სიცილი, ცეკვა, თრობა, საფიქრალი, საღამოობით მშვიდი ბაასი, სითბოთი და მზრუნველობით სავსე მრგვალი თვალები მაგონდება, რომლებიც თითქოს ყოველ წუთს მეგებებიან, თითქოს ყოველ წუთს სამუდამოდ მემშვიდობებიან.

მიცვალეულისთვის გამზადებული საკურთხის ყურებისას გულის გამოქვაბულში სხვა მოგონებებიც ღამურებივით ჩამიმწკრივდნენ. ჩემდა უნებურად, პირველივე წუთიდან ზორბასის აჩრდილს კიდეც ერთი ძალიან ძვირფასი აჩრდილი გადაეწნა, მერე მოულოდნელად კიდეც ერთი – დაცემული, ათასგზის ნაკოცნი ქალისა,

რომელსაც მე და ზორბასი კრეტის ქვიშიან სანაპიროზე, ლიბიის ზღვასთან შევხვდით...

ადამიანის გული ნამდვილად სისხლით სავსე დახურული ხაროა. თუ გაიხსნება, ყველა უნუგეშო მწყურვალე აჩრდილი მასთან მიირბენს, რათა დალიოს და გაცოცხლდეს. ისინი სულ უფრო და უფრო მრავლდებიან ჩვენ გარშემო და ჰაერს აბნელებენ. მორბიან, რათა ჩვენი გულის სისხლი შესვან. იციან, რომ სხვა აღდგომა არ არსებობს. დღეს ყველაზე წინ ზორბასი მოალაჯებს, სხვა აჩრდილებს განზე სწევს, რადგან იცის, რომ დღეს მოსახსენებელი მისთვის ტარდება.

დაე მივცეთ მას ჩვენი სისხლი გასაცოცხლებლად. დაე ყველაფერი გავაკეთოთ, რაც შეგვიძლია, რომ ცოტა ხანს იცოცხლოს ამ გამორჩეულმა მოქეიფემ, მსმელმა, მშრომელმა, მექალთანემ და მეამბოხემ. ყველაზე თავისუფალმა სულმა, სიცოცხლით სავსე სხეულმა, ყველაზე მოუთოკავმა ყვირილმა, რომელსაც ოდესმე გადავყრივარ.

I

მას პირველად პირეასში შევხვდი. ნავსადგურში კრეტაზე მიმავალ თბომავალს ველოდებოდი. თენდებოდა. წვიმდა. ძლიერი სიროკო უბერავდა და ზღვის შხეფები პატარა კაფემდე მოჰქონდა. კარ-ფანჯარა დაეკეტათ, ჰაერში ადამიანის მყრალი ამონასუნთქისა და სალბის ნაყენის – ფასკომილოს – სუნი იდგა. გარეთ ციოდა და მინები დაორთქლილიყო. ყავისფერტყაპუჭიანი ხუთი-ექვსი ლამენათევი მეზღვაური თუ მეთევზე ყავასა და ფასკომილოს შეექცეოდა და დაბურული მინებიდან ზღვას გასცქეროდა.

შტორმისაგან რეტდასხმულ თევზებს თავშესაფარი ღრმა მშვიდ წყალში ეპოვათ და ზემოთ სამყაროს დამშვიდებას ელოდნენ. ყავახანებში შეყუყული მეთევზეებიც ღვთის რისხვის ჩაცხრომას უცდიდნენ, რომ თევზებს შიში დაეძლიათ, ზედაპირზე ამოსულიყვნენ და ანკესს ნამოგებოდნენ. ზღვის ენები, კამბალები, სკაროსები ღამეული თარემის შემდეგ დასაძინებლად ბრუნდებოდნენ. თენდებოდა.

მინიანი კარი გაიღო. ნავსადგურის დაბალი, სახედანაოჭებული თანამშრომელი შემოვიდა. უქუდო და ფეხშიშველი ერთიანად ლაფში ამოგანგლულიყო.

– ჰეი, კოსტანტის, – დაუძახა ერთმა ცისფერლაბადიანმა ბებერმა ზღვის მგელმა, – როგორ ხარ, ბიჭო?

კოსტანტინმა ბრაზიანად გადააფურთხა.

– როგორ უნდა ვიყო? დილა მშვიდობისა, ყავახანა! საღამო მშვიდობისა, სახლო! დილა მშვიდობისა, ყავახანა! საღამო მშვიდობისა, სახლო! აი, ეს არის ჩემი ცხოვრება. სამუშაო ფაფუ!

ზოგს გაეცინა, ზოგმაც თავი გადააქნია და შეიგინა.

– სიცოცხლე სამუდამო სასჯელია, – თქვა ერთმა უღვაშამ, რომელიც ფილოსოფიას ქუჩის წარმოდგენებზე დაუფლებოდა, – სამუდამო სასჯელი, წყეულიმც იყოს!

ჭუჭყიან მინებზე თბილი ცისფერ-მწვანე შუქი გადმოიღვარა, ყავახანაში შეაღწია, ხელებს, ცხვირებსა და შუბლებს დაეცა, ბუხარში შეხტა, ბოთლები ააელვარა. ელექტროშუქმა ძალა დაკარგა, ყავახანის ღამენათევმა პატრონმა ხელი ზანტად გაიწოდა და გამორთო.

წამით სიჩუმე ჩამოვარდა. ყველამ ტალახიან დღეს გახედა გარეთ. ტალღების ზათქისა და რამდენიმე მობუყბუყე ნარგილეს ხმა გაისმა.

ბებერმა ზღვის მგელმა ამოიხვნეშა.

– კაცო, ნეტა კაპიტანი ლემონისი რას შვრება? – დაიძახა. – ღმერთი შეენიოს!

ზღვას მრისხანე მზერა მოავლო.

– ფუი შენი, ცოლ-ქმრის გამყრელო! – დაიღრინა და ჭალარა უღვაში ჩაიკვნითა.

კუთხეში მიმჯდარი ვიყინებოდი. მეორე ფასკომილო შევუკვეთე. რული მომერია. ძილს, დაღლილობასა და დილის ნალველს ვებრძოდი. დაბურული მინებიდან ნავსადგურს გავცქეროდი, რომელიც იღვიძებდა და გემების სირენების, ურიკებისა და მენავების წყალობით ერთიანად გუგუნებდა. ზღვა, წვიმა და გამგზავრებაზე ფიქრი გულზე სქელ ბადესავით შემომხვეოდა.

სიბნელეში დიდი თბომავლის ცხვირს მივაშტერდი. წვიმდა. წვიმის ძაფები ზეცას ტალახთან აერთებდნენ.

სანამ შავ თბომავალს, ჩრდილებსა და წვიმას ვუცქერდი, ჩემი დარდი ნელ-ნელა ფორმას იძენდა, მოგონებები იღვიძებდა, წვიმი-

სა და მონატრებისგან შექმნილი საყვარელი მეგობრის სახე სველ ჰაერში ისახებოდა. როდის მოხდა ეს? შარშან? წინა ცხოვრებაში? გუშინ? ადრე ამ ნავსადგურში მასთან გამოსამშვიდობებლად ჩამოვედი. წვიმა, სიცივე და განთიადი მომაგონდა, აფორიაქებული გული მაშინაც არ მასვენებდა.

საყვარელ ადამიანებთან განშორების პროცესის გაჭიანურება ძალიან მწარეა; ჯობია, ერთბაშად მოიკვეთო და კვლავ ადამიანის ბუნებრივ გარემოში – მარტოობაში – დარჩე. მაგრამ იმ წვიმიან განთიადზე მეგობარს ვერ ველეოდი (მოგვიანებით, სამწუხაროდ, ძალიან გვიან, ვიგრძენი – რატომაც). თბომავალზე ავყევი. მის კაიუტაში, მიმოფანტულ ჩემოდნებს შორის, ვიჯექი. როცა ის სხვაგან იყურებოდა, მალულად გავხედავდი ხოლმე. თითქოს მინდოდა, მისი სახის ნაკვეთები დამემახსოვრებინა: ცეცხლოვანი ცისფერ-მწვანე თვალები; ახალგაზრდული სახე; ამაყი გამომეტყველება; ყველაზე მეტად კი – გრძელთითებიანი არისტოკრატიული ხელები.

წამით თვალი ჰკიდა ჩემს მზერას, რომელიც მის სახეზე შეფარვით, დაჟინებით დაცოცავდა. მობრუნდა, დამცინავი გამომეტყველებით გადმოხედა, რომელსაც მღელვარების დასამალად მიიღებდა ხოლმე. ყველაფერს მიხვდა. განშორებით გამოწვეული დარდის განსაქარვებლად ირონიული ღიმილით მკითხა:

– როდემდე?

– რა როდემდე?

– როდემდე უნდა ჭამო ქალაღი, როდემდე უნდა ითხუპნო მელნით? წამო, კავკასიაში გამომყევი. ათასობით ჩვენი თანამემამულე საფრთხეშია. წავიდეთ, ვიხსნათ.

გაცივინა, თითქოს თავისი დიადი განზრახვის აბუჩად აგდება უნდოდა.

– რა თქმა უნდა, შეიძლება, ვერ გადავარჩინოთ, – დასძინა, – მაგრამ სხვათა ხსნის მცდელობით თავად გადავრჩებით. ასე არ არის? განა ამას არ ქადაგებ, მასწავლებლო? „საკუთარი თავის ხსნის ერთადერთი გზა სხვების გადასარჩენად ბრძოლაა...“. მაშ, რაღას უცდი... გამომყევი!

არაფერი მიპასუხია. ღმერთების მშობელი მრისხანე აღმოსავლეთი, ანონილი მთები, კლდეზე მიჯაჭვული პრომეთეს ყვირილი მომაგონდა... იმ წლებში ჩვენი მოდგმაც იმ კლდეზე მიჯაჭვული ხაოდა. საფრთხე ემოქრებოდა, გამოსახსნელად კვლავ თავის ძეს მოუხმობდა. გაუნძრევლად ვუსმენდი, თითქოს ტკივილი უბრალოდ სიზმარი ყოფილიყო, ცხოვრება – რომელიღაც მომხიბლავი ტრაგედია, პარტიერიდან სცენაზე გადახტომა და მოქმედებაში ჩართვა კი მეტად გულუბრყვილო საქციელად მიმაჩნდა.

ჩემი მეგობარი პასუხს არ დალოდებია, წამოდგა და ხელი გამომიწოდა. თბომავალმა უკვე მესამედ დაიკივლა.

– კარგად იყავი, წიგნის ქიაჟ! – მღელვარების დასაფარავად დამცინავად მითხრა.

კარგად იცოდა, სირცხვილი იყო, საკუთარ გულს ვერ მორეოდი. ცრემლები, ნაზი სიტყვები, ხელის დაქნევა, ადამიანური სიახლოვე კაცისთვის შეუფერებელ სიმახინჯედ მიაჩნდა. ასეთი სიყვარულის მიუხედავად, ერთმანეთისთვის ერთი თბილი სიტყვაც არ გაგვიმეტებია. ვთამაშობდით და მხეცებივით ერთმანეთს ვკანრავდით. ის დახვეწილი, ირონიული, განათლებული იყო, მე – ბარბაროსი. ის, თავდაჭერილი, სულის ყოველ გამოვლინებას თავშეკავებული ღიმილით გამოხატავდა, მე, იმპულსური, უადგილოდ, ხეპრულად ვხარხარებდი.

მკვახე სიტყვით მღელვარების გადაფარვას ვლამობდი, მაგრამ თავი შევირცხვინე. არა, თავი კი არ შევირცხვინე, ვერ შევძელი. ხელი ჩამოვართვი და ვედარ ვუშვებდი. გაოცებულმა შემომხედა.

– ღელავ? – მკითხა და გაღიმება სცადა.

– კი, – წყნარად ვუპასუხე.

– რატომ? განა წლების წინ არ შევთანხმდით? რას ეძახიან იაპონელები იმას, რაც გიყვარს? „ფუდოშინ“! ეს აპათიაა, უშფოთველობა, უძრავი მოლიმარი ნიღაბი. ნიღაბის უკან რა ხდება, ეს უკვე ჩვენი საქმეა.

– დიახ, – მიუგე, ვცდილობდი, გრძელი წინადადება არ წარმომეტქვა. დარწმუნებული არ ვიყავი, რომ ხმას დავიმორჩილებდი და არ ამითრთოლდებოდა.

თბომავალზე გონგის ხმა გაისმა, რომელიც მნახველებს კაიუტებიდან ერეკებოდა. ჟინჟღავდა. ჰაერი განშორების პათეტიკური სიტყვებით, ფიცით, ხანგრძლივი კოცნით, სწრაფი, აქოშინებული საუბრით გაივსო... დედა ვაჟს ეხვეოდა, ცოლი – ქმარს, მეგობარი – მეგობარს. თითქოს სამუდამოდ ემშვიდობებოდნენ ერთმანეთს, თითქოს ეს ხანმოკლე გაყრა დიდ განშორებას მოაგონებდათ. სველ ჰაერში გემის კიჩოზე გონგის ხმა სამგლოვიარო ზარივით გაისმა.

მეგობარი ჩემკენ გადმოიხარა და ჩუმიად მკითხა:

- მომისმინე, ცუდი წინათგრძნობა ხომ არ გაქვს?
- კი, – კვლავ ვუპასუხე.
- ასეთი ზღაპრების გჯერა?
- არა, – მივუგე მტკიცედ.
- აბა, რა ხდება?

არც არაფერი. არ მჯეროდა, მაგრამ მეშინოდა.

მეგობარმა მარცხენა ხელი მუხლზე დამადო, როგორც ეს ყველაზე გულითად წუთებში სჩვეოდა, როცა ვსაუბრობდით და გადანყვეტილების მისაღებად ვუბიძგებდი. ის ჯერ მენინაალმდეგებოდა, ბოლოს მთანხმდებოდა და მუხლზე მეხებოდა, თითქოს მეუბნებოდა: „სიყვარულის ხათრით, რასაც გინდა, იმას გავაკეთებ...“

წამნამები ორ-სამჯერ დააფახულა. კვლავ შემომხედა. მიხვდა, რომ ძალიან ვდარდობდი და ორჭოფობდა, ჩვენი საყვარელი იარაღი – სიცილი და ხუმრობა – გამოეყენებინა თუ არა.

– კარგი, – მითხრა, – ხელი ჩამომართვი. თუ ჩვენგან რომელიმეს სიკვდილი დაემუქრება...

გაჩუმდა, თითქოს შერცხვაო. ჩვენ ხომ წლებია ამ მეტაფიზიკურ „გაფრენებს“ დავცინოდით და ვეგეტარიანელებს, სპირიტუალისტებს მიმდევრებსა და თეოსოფებს ერთ ორმოში ვუძახებდით...

– მაშ? – ვკითხე და შევეცაადე, გამომეცნო, რის თქმა უნდოდა.

– მოდი, ვითამაშოთ, – მითხრა ნაჩქარევად, რათა თავი დაეღწია სახიფათო ფრაზისთვის, რომელშიც გაიხლართა. – თუ ჩვენგან ერთერთს სიკვდილი დაემუქრება, ისეთი დაჟინებით იფიქროს მეორეზე, რომ, სადაც უნდა იმყოფებოდეს, აგრძნობინოს... შევთანხმდით?

გაცინება უნდოდა, მაგრამ ტურები გაშეშებოდა, ვერ ახერხებდა.

– შევთანხმდით, – ვუთხარი.

ჩემს მეგობარს შეეშინდა, მღელვარება არ დასტყობოდა და ნაჩქარევად დასძინა:

– რა თქმა უნდა, ამგვარი სულიერი, ტელეპათიური კავშირებისა არ მჯერა.

– კარგი, – ჩავილულლულე, – ასე იყოს...

– მაშ, კეთილი. დაე ასე იყოს; მოდი, ვითამაშოთ. შევთანხმდით?

– შევთანხმდით, – გავუშეორე.

ეს იყო ჩვენი უკანასკნელი სიტყვები. ერთმანეთს ხელი მდუმარედ ჩამოვართვით. თითები სურვილით ჩაენვინ და მყისვე დაშორდნენ. სწრაფად, უკანმოუხედავად წავედი, თითქოს მომდევენო. მინდოდა, მიმეხედა და მეგობარი უკანასკნელად დამენახა, მაგრამ ცდუნებას ვძლიე. „არ მიბრუნდე! – ვუბრძანე თავს. – კმარა!“.

ადამიანის სული ლაფითაა სავსე. დაუმუშავებელი და გაურანდავია; უხეში, ხეპრული მოთხოვნილებები აქვს, სუფთა და სანდო ვერაფერი ამოუცნია; ამოცნობა რომ შესძლებოდა, რა სხვანაირი იქნებოდა ეს განშორება!

შუქმა იმატა, თითქოს ორი დილა შეერთებულიყო. მეგობრის საყვარელ სახეს ახლა უფრო ნათლად ვხედავდი – უძრავსა და ნაღვლიანს, ზედ აწვიმდა. ყავახანის კარი გააღეს. ზღვამ დაიგუგუნა. ფეხმოკლე, უღვაშაშვებული კაცი რწევა-რწევით შემოვიდა. მხიარული შეძახილები გაისმა:

– კაპიტან ლემონისს გაუმარჯოს!

კუთხეში მივიკუნჭე, კვლავ გონების მოკრება ვცადე, მაგრამ მეგობრის სახე უკვე წვიმაში გადაღბნილიყო.

მშვიდი, სერიოზული, სიტყვაძუნნი კაპიტანი ლემონისი ხელში კრიალოსანს ათამაშებდა. თავს ვებრძოდი, არაფერი დამენახა, არაფერი მომესმინა და ხილვა, რომელიც უჩინარდებოდა, ცოტა ხანს კიდევ შემეჩერებინა. მინდოდა, ხელახლა განმეცადა ბრაზი,

რომელმაც მაშინ მომიცვა, ბრაზი კი არა, სირცხვილი, როცა მეგობარმა „ნიგნის ჭია“ მიწოდა. მართალი იყო! მე, სიცოცხლის ასეთი მოტრფიალე, უკვე წლებია, ქალაქებსა და მელანში ჩავეფალი! ჩემმა მეგობარმა იმ განშორების დღეს ნათლად დამანახვა ეს. გამიხარდა, რადგანაც ჩემი უბედურების სახელი უკვე ვიცოდი; უფრო ადვილად შემეძლო დამემარცხებინა იგი. თითქოს უსხეულო და მოუხელთებელი აღარ იყო, თითქოს ახლა განსხეულებულიყო და მასთან ბრძოლა გაადვილებულიყო.

მეგობრის ეს მკაცრი სიტყვა ჩემში ყრუდ მიიკვლევდა გზას. მას შემდეგ საბაბს ვეძებდი, ქალაქები მიმეტოვებინა და საქმეს მოვკიდებოდი. მეზიზღებოდა და მეთაკილებოდა, სულიერ გერბად საცოდავი ჭია რომ მყავდა. ერთი თვის წინ დრო ვიხელთე, კრეტის სანაპიროზე, ლიბიის ზღვასთან, მურა ნახშირის მიტოვებული საბადო ვიქირავე და ახლა კრეტაზე მივემგზავრებოდი, რათა უბრალო ხალხთან, მუშებთან, სოფლელებთან ერთად მეცხოვრა, ნიგნის ჭიების კლასისგან შორს.

ნასასვლელად მოვემზადე. ძლიერ აფორიაქებული ვიყავი, თითქოს რაღაც მეტად ფარული აზრი ჰქონდა ჩემს ამ მგზავრობას. გადავწყვიტე, ცხოვრების გზა შემეცვალა. „აქამდე, ჩემო სულო, – ვამბობდი, – ლანდის ყურებით კმაყოფილდებოდი. ახლა არსისკენ მიმყავხარ“.

მზად ვიყავი. გამგზავრების წინა დღეს, საბუთების ძებნისას, ნახევრად დასრულებული ხელნაწერი ვიპოვე. ავიღე, გადავფურცლე, ვორჭოფობდი. უკვე ორი წელია, სულში შფოთვას, ძლიერ სურვილს, თესლს – ბუდას – ვინახავდი. შიგადაშიგ მუდმივად ვგრძნობდი, როგორ მწოვდა, ყველაფერს მაცლიდა, მბოჭავდა, იზრდებოდა, წელში იმართებოდა, მკერდზე მირტყამდა, გამოსვლას ლამობდა. ახლა გული მის მოშორებას არ მანებებდა. არ შემეძლო. ასეთი სულიერი განშორებისთვის მეტისმეტად გვიანი იყო.

ხელნაწერი მეჭირა და ვყოყმანობდი, როცა წამით ჰაერში ჩემი მეგობრის ირონიით, თან სინაზით სავსე ლიმილმა გაიღვავა. „წავიღებ! – ვთქვი ჯიუტად. – შენი არ მეშინია, წავიღებ. ნუ იცი-

ნი!". ფრთხილად შევახვიე, თითქოს ჩვილს ვახვევდი ჩვრებში, და წავილე.

კაპიტან ლემონისის ჩახლეჩილი ხმა გაისმა. ყური მივუგდე, წყლის სულებზე ლაპარაკობდა, რომლებიც ქარიშხალში მისი გემის ანძებზე მიცოცავდნენ და ლოკავდნენ.

– რბილები და სლიკინები არიან. თუ დაიჭერ, ხელები აგიკამკაშდება. ხელი უღვაშზე გადავისვი და მთელი ღამე ეშმაკივით ვლაპლაპებდი. ზღვამ გემში შემოაღწია, დატვირთული ქვანახშირი დასველდა, დამძიმდა. გემი გადაიხარა, მაგრამ ღმერთმა გვიშველა, მეხი დასცა. ლიუკები დაიმსხვრა, ზღვა ქვანახშირით გაივსო. გემი შემსუბუქდა და გასწორდა. ასე გადავრჩი. გვეყო ამაზე!

ჯობიდან დანტეს პატარა გამოცემა, ჩემი თანამგზავრი, ამოვიღე, ჩიბუხს მოვუკიდე, კედელს მივეყრდენი, მოვკალათდი. წუთით შევეყოყმანდი. რომელი ადგილიდან ამომეკითხა უკვდავი სტროფები? ჯოჯოხეთის მწველი უკუნეთიდან, განსანმენდელის გამაგრებელი ალიდან თუ პირდაპირ ადამიანის იმედების მწვერვალებისთვის მიმეშურებინა? რასაც მინდა, იმას ავირჩევ. დანტეს მცირე ზომის გამოცემა მეჭირა, თავისუფლებით ვხარობდი. დილაუთენია არჩეული სტროფები მთელი დღის რიტმს განმისაზღვრავდა.

გადანყვეტილების მისაღებად ყველაზე მკვეთრ ხილვას მივაჩერდი, მაგრამ ვერ მოვასწარი. უცებ აღელვებულმა წამოვნიე თავი. ვიგრძენი, თითქოს კეფას რაღაც მიხვრეტდა. მკვეთრად შემოვბრუნდი, უკან, კარისკენ, გავიხედე. გონებაში იმედმა გამიელვა: „მეგობარს ისევ ვნახავ“. სასწაულისთვის მზად ვიყავი, მაგრამ მოვტყუვდი. სამოცდახუთი წლის აწონილ, გაძვალტყავებულ, თვალებდაჭყეტილ მოხუცს ცხვირ-პირი შუშისთვის მიეჭყლიტა და მომშტერებოდა. ნაჭერში გახვეული პატარა ბრტყელი ნივთი ილიაში ამოეჩარა.

ჩემზე ყველაზე დიდი შთაბეჭდილება მისმა ირონიულმა, ნალვლიანმა, მოუსვენარმა, ცეცხლოვანმა თვალებმა მოახდინა. ასეთად მომეჩვენა ისინი.

ჩვენი მზერა ერთმანეთს შეხვდა. თითქოს დარწმუნდა, რომ სწორედ ის ვიყავი, ვისაც ეძებდა, დანდობილად ჰკრა ხელი კარს და შემოალო. მაგიდებს შორის ჩქარი, მოქნილი ნაბიჯით გამოიარა, მომიახლოვდა და თავზე წამომადგა.

– მოგზაურობ? – მკითხა. – საით გაგინევია? კეთილი მგზავრობა.

– კრეტაზე. რატომ მეკითხები?

– თან წამიყვან?

ყურადღებით შევათვალე. ჩაცვნილი ლოყები, სქელი ყბა, ამობურცული ყვრიმალეები, ჭალარა ხუჭუჭა თმა და ელვარე თვალები დავინახე.

– რატომ? რაში მჭირდება?

მხრები აიჩეჩა.

– რატომ! რატომ! – თქვა ამრეზით. – ბოლოს და ბოლოს, ადამიანმა ამ „რატომის“ გარეშე ვერაფერი უნდა გააკეთოს? ისე, უბრალოდ წამიყვანე. აი, მაგალითად, მზარეულად. წვნიანების გაკეთება ვიცი!..

გამეცინა. მისი უხეში მანერები და ლაპარაკი მომეწონა, წვნიანებიც არ იყო ურიგო. ცუდი არ იქნებოდა, გავიფიქრე, ეს ბებერი აყლაყუდა იმ შორეულ, უკაცრიელ სანაპიროზე თან წამეყვანა. წვნიანები, სიცილი, მასლაათი... ჩანდა, ქვეყანა ჰქონდა მოვლილი, ბევრი რამ ენახა სინდბადს. მომეწონა.

– რაზე ფიქრობ? – მკითხა და ზორბა თავი გაიქნია. – სასწორი გიჭირავს, არა? მისხალ-მისხალ წონი, ხომ? ბიჭო, გადანყვეტილება მიიღე, სასწორები ეშმაკსაც წაუღია!

გაძვალტყავებული ახმახი თავზე წამომდგომოდა. წარამარა თავის აწვე-დანევამ დამალა და დანტე დავხურე.

– დაჯექი, – ვუთხარი. – ფასკომილოს დაღევ?

დაჯდა. ნაჭერში გახვეული ნივთი ფრთხილად დაიდო გვერდით სკამზე.

– ფასკომილოს? – მკითხა ზიზლით. – უფროსო, ერთი რომი!

რომი ყლუპ-ყლუპად დალია; დიდი ხნით გაიჩერა პირში, დააგემოვნა და შემდეგ აცალა, ნელ-ნელა ჩასულიყო და მისთვის შიგ-